

Hästägares attityd till fysioterapi

The horse owners attitude to physical therapy

Maria Johansson

Djursjukskötarprogrammet

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Djursjukvårdarprogrammet

Skara 2010

Studentarbete 294

*Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health
Veterinary Nursing Education*

Student report 294

ISSN 1652-280X

Hästågares attityd till fysioterapi

The horse owners attitude to physical therapy

Maria Johansson

**DO0015, Självständigt arbete i djuromvårdnad, 10 hp, Grund AB
Djursjukskötarprogrammet**

Handledare: Barbro Attrell

Examinator: Anne Nilsson

Studentarbete 294, Skara 2010

Nyckelord: Fysioterapi, KAM, alternativ medicin, hästågare

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Avdelningen för djuromvårdnad

Box 234, 532 23 SKARA

E-post: hmh@slu.se, **Hemsida:** www.hmh.slu.se

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Innehållsförteckning

Inledning och syfte.....	4
Metod.....	6
Fysioterapi – definition och behandlingar.....	7
Definition.....	7
Massage.....	8
Kiropraktik.....	9
Akupunktur/Akupressur.....	10
Laser.....	12
Elektroterapi.....	13
Fysisk aktivitet och stretching.....	14
Lagstiftning.....	15
Enkätundersökning.....	16
Undersökningen.....	16
Resultat.....	17
Intervjuer med hästägare.....	19
Intervju med en fysioterapeut.....	20
Diskussion.....	21
Sammanfattning.....	24
Summary.....	24
Källförteckning.....	25

Inledning och syfte

Den komplementära och alternativa medicinen* och dess behandlingsformer ökar i popularitet och fler människor väljer alternativa behandlingsformer som komplement eller istället för skolmedicinen. Inom humanmedicinen har det gjorts flera studier både i Sverige och utomlands om varför människor väljer komplementära och/eller alternativa behandlingsmetoder för att försöka bota eller lindra sjukdomar eller skador, eller förbättra sin hälsa (10).

I en studie gjord 2001 på uppdrag av Stockholms läns landsting intervjuades 1000 personer med olika åldrar, kön, utbildningsnivå och hälsotillstånd om deras attityder till, kunskap kring och erfarenhet av, komplementär och/eller alternativ medicin. De behandlingsformer som studiedeltagarna var mest bekanta med (dvs som de hört talas om och/eller använt sig av) var massage, naturläkemedel, akupunktur, kiropraktik och naprapati. Fyrtionio procent uppgav att de någon gång besökt en behandlare inom komplementär och/eller alternativ medicin, och det är en fördubbling sedan 1980-talet. De vanligast använda behandlingsformerna var samma som de behandlingsformer deltagarna var mest bekanta med, och i samma ordning, och den främsta medicinska orsaken till besöken var problem eller smärta i rörelseorganen. På frågan om varför man valt en alternativ behandlingsmetod, och varför man valt just den metod man valt, svarade tjugonio procent av de tillfrågade att de blivit rekommenderade detta av vänner och bekanta. Elva procent hade blivit remitterade av läkare och lika många uppgav att de tidigare blivit hjälpta av liknande behandlingar eller att de visste att behandlaren var kompetent. Femtionio procent upplevde att deras besvär hade mildrats eller botats helt, och nittiosex procent ansåg att besöket var värt pengarna (10).

Vad gäller djurägare har det gjorts mycket få studier om deras attityder till alternativa behandlingsmetoder. En studie gjordes 2008 vid Luleå Universitet för att kartlägga hundägars åsikter om huruvida det fanns ett behov av sjukgymnaster för hundar. Femtioåtta procent av de tillfrågade hundägarna eller fodervärdarna valde svarsalternativet ”Ja, absolut” på frågan om de ansåg att det fanns ett behov av sjukgymnastik för hundar och nittioåtta procent svarade ja på frågan om de tyckte att det var rätt att använda sjukgymnastiska resurser på hundar (25).

I en studie gjord vid Lunds universitet undersöktes hur hästägare resonerar när de väljer produkter eller tjänster till sin häst. Studien visade att sjuttiofyra procent av de tillfrågade hästägarna menar att veterinärens råd och rekommendationer har stor inverkan på hur de väljer produkter och tjänster, och femtioåtta procent angav att andra personers (stallgrannar, vänner och bekanta, andra ”hästmänniskor”) åsikter spelade stor roll i valet. Slutsatsen som drogs i studien var att hästägare generellt är aktivt informationssökande om produkter och tjänster som tillhandahålls för deras hästar, att de är mycket engagerade i sina hästars hälsa, och att de påverkas av och litar på veterinären i stor utsträckning (1).

Mitt eget intresse för fysioterapeutiska behandlingsmetoder för hästar kom sig av att jag fick avliva min egen häst till följd av förslitningsskador som hade uppkommit på grund av felaktig ridning och en illasittande sadel hos tidigare ägare. Detta gjorde mig uppmärksam

*KAM (på engelska CAM) är en förkortning för komplementär och/eller alternativ medicin och med det menas sjukvårdsinriktade behandlingar, metoder och/eller medicin som inte ingår i den etablerade skolmedicinen (6).

på hur många hästar det faktiskt är som lider av skador och/eller problem i rörelseapparaten, ofta helt i onödan. När jag på min praktik på Regiondjursjukhuset Helsingborg fick följa fysioterapeuterna Lars Jeppson och Jessica Sjöholm och fick se att dylika problem och skador inte alls är hopplösa fall så bestämde jag mig för att jag ville veta mer om KAM och fysioterapi. Detta arbete kan ge en liten inblick i varför vissa människor väljer KAM och/eller fysioterapi som komplement till eller istället för skolmedicinen.

Då det saknas studier på området så finns här en lucka att fylla. För att såväl veterinärmedicinen som andra delar av den sektor i hästnäringen som tillhandahåller tjänster av hälsofrämjande karaktär ska kunna tillgodose och möta hästägares önskemål och behov så krävs en bredare forskning i vad hästägare faktiskt efterfrågar, vilka prioriteringar de har och hur de resonerar när de gör sina val. Dessutom så kräver en högre medvetandegrad hos hästägarna om hästars allmänna välmående och hälsa, och därmed en ökad efterfrågan på behandlingar såväl rehabiliterande som förebyggande, att veterinärmedicinen hänger med i svängarna och motsvarar forskningen på de aktuella områdena efter de önskemål som ställs.

Syftet med detta arbete är att ta reda på varför hästägare har valt fysioterapeutiska behandlingar till sina hästar. Vad tycker de om behandlingsformerna? Har de ändrat inställning till behandlingsformerna efter att ha fått se resultaten?

Metod

Metoden är dels litteraturstudier, dels intervjuer med djurägare och en fysioterapeut, och dels en enkätundersökning.

Ett antal vanliga fysioterapeutiska/alternativa behandlingsformer har beskrivits genom litteraturstudier. Artiklarna som använts har hittats genom sökning i främst PubMed och Web of Knowledge och facklitteraturen är hämtad på SLU's olika bibliotek.

Vidare har även studier om människors attityd gentemot alternativ och/eller komplementär medicin, varför människor väljer alternativa behandlingsmetoder, studerats och refererats till. Studierna har valts ut främst genom sökning i ovan nämnda databaser men även genom sökningar på internet efter rapporter från landsting och dylikt.

Intervjuerna av hästägarna har gått till på två olika sätt, dels genom kvalitativa intervjuer via mail och dels genom en enkät som delats ut till och/eller lästs upp för deltagarna.

För att få kontakt med deltagare till de kvalitativa intervjuerna lades annonser ut i de större hästtidningarna och på de större hästsajterna på internet, i vilka kontakt söktes med hästägare som haft sin häst i fysioterapeutisk behandling för ryggproblem. Annonserna resulterade i många svar från hästägare, varav det bedömdes att femton stycken var intressanta då de hade använt sig av någon av de metoder som arbetet avhandlar. Dessa fick ett email med inledande frågor om deras hästar och dess problem. Tolv personer svarade på detta email, varpå samma personer fick ytterligare ett email med frågor om deras inställning till fysioterapeutiska behandlingsmetoder. På detta email svarade tio personer. Från dessa tio kvalitativa intervjuer har sedan underlaget för resultatredovisningen för intervjudelen hämtats.

Enkäten riktades till hästägare som anlitat fysioterapeut eller annan behandlare som utför fysioterapeutiska behandlingar, till exempel massör, equiterapeut och kiropraktor. 8 enkäter delades ut till hästägare som haft behandlare ute i sitt stall och 9 enkäter lästes upp för och besvarades av hästägare som besökt Regiondjursjukhuset Helsingborgs fysioterapeuter under två dagar i februari 2010.

Fysioterapi

Definitioner

Definitionen av fysioterapi beskrivs av Storbritanniens The Chartered Society of Physiotherapists på följande sätt: "[fysioterapi] använder fysiska metoder för att främja, bevara och återställa fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, med hänsyn till skillnader i hälsotillstånd." I praktiken innebär det att fysioterapin använder andra metoder än inom den klassiska skolmedicinen, som till exempel akupunktur, massage, elektroterapi, manipulation av olika strukturer, mm (32).

Titeln fysioterapeut skall i Sverige ej jämföras med engelskans titel Physiotherapist, som i bland annat England, Tyskland och USA är en skyddad yrkestitel för just sjukgymnast. De som kallar sig fysioterapeuter i Sverige, både på humansidan och djursidan, behöver ingen formell utbildning eller certifiering.

I Sverige kallas fysioterapi för sjukgymnastik och sjukgymnast är en skyddad yrkestitel och ett legitimerat yrke. Definitionen av sjukgymnastik och sjukgymnastens arbete är enligt Nationalencyklopedin "förebyggande, behandlande och rehabiliterande åtgärder vid sjukdomar och skador i rörelseorganen och nervsystemet, vid störningar i andning och cirkulation samt vid psykiska funktionsrubbningsar. Undervisning, instruktion och attitydpåverkan, enskilt eller i grupp, spelar en viktig roll inte minst i förebyggande syfte. Råd och anvisningar omfattar också miljön, speciellt arbetsmiljön" (20).

De behandlingsmetoder som ingår i fysioterapin är bland andra de som i vårdsammanhang i ett samlande begrepp kallas för KAM, komplementär och alternativ medicin. KAM har definierats på många olika sätt i forskningen. En vanlig definition är den ovan givna*, men då KAM har börjat integreras mer och mer i den svenska sjukvården så har man allt mer gått ifrån begreppet alternativ medicin och istället börjat tala om komplementär medicin. Idag finns det gott om legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal som utövar behandlingar som akupunktur och kiropraktik, samt naturligtvis legitimerade kiropraktorer och naprapater. Dessa behandlingar uppfattas dessutom ofta av patienterna som vanlig vård. (26)

Inom djursjukvården finns ingen legitimation för djursjukgymnaster eller fysioterapeuter och det finns ingen skyddad yrkestitel. Det finns dock ett par utbildningar i Sverige som tillhandahåller ett certifikat för hästfysioterapi men det finns inget statligt kontrollorgan som utfärdar certifieringen. Certifieringen utförs istället av Skandinaviska Förbundet för Komplementär Medicin som är ett obundet organ för kvalitetssäkring av terapeuter inom alternativ medicin. I flera andra länder, bland annat U.S.A, Storbritannien, Kanada, Nya Zeeland med flera kallas hästfysioterapeut för Equine Bodyworker, då Physiotherapist i flera av länderna är skyddat. De sysslar dock med en del av de metoder som sjukgymnaster använder sig av, till exempel massage och elektroterapi (27).

* Se fotnot sid. 5

Massage

Massage är manuell manipulation av mjukvävnad för att åstadkomma smärtlindring eller andra terapeutiska effekter, samt för att få muskeln att slappna av (11, 19). Det finns många olika typer av massage som manipulerar på olika sätt, olika djupt i vävnaden och med olika typer av manipulation. Effekten som önskas är dock smärtlindring samt att få muskelvävnaden att slappna av och mjukna och att få muskeltonus att minska (19).

Massage har använts i tusentals år för att åstadkomma avslappning och smärtlindring men den klassiska massagemetod, även kallad svensk massage, som är vanligast förekommande idag, grundar sig huvudsakligen på Peter Henrik Lings (1776-1839) arbete, en svensk professor som grundade ett institut för massage och sjukgymnastik i Stockholm. Massage är idag en erkänd terapiform för att lindra smärta och dämpa muskulära problem (19).

Rätt utförd massage har flera effekter på kroppen. Massage med rörelser som utförs distalt-proximalt kan medföra att vävnadsvätska trycks mot lymfkärlen vilket ger ett ökat lymfatiskt flöde. Vidare så tros det att massage ger ett ökat flöde av vätska i det behandlade området generellt. Vätska rör sig ständigt mellan vävnader och kärl men i och med det tryck som uppstår under massage så ökar detta flöde. Detta medför både en ökning av blodcirkulationen i området och i resten av kroppen. När cirkulationen i området ökar så rensas nedbrytningsmetaboliter och toxiner ut fortare vilket medför smärtlindring, då dessa ämnen annars verkat sensibiliserande på nervändar och därmed sänkt smärtröskeln i området (29).

Muskler har i vila en naturlig tonus som kan öka om muskeln utsätts för olika typer av påfrestning som till exempel kyla eller stress. Massage av en stel muskel medför extern stimuli av muskelspolarna i muskeln, vilka i sin tur kommunicerar till nervsystemet att antingen öka eller minska muskeltonus (29).

Massage kan användas som behandling vid flera olika indikationer, och är en effektiv behandlingsform för spända, ömma muskler (19). Det är smärtlindrande och verkar avslappnande på muskler. Vanligtvis krävs det upprepade behandlingar för att bestående resultat ska uppnås. Massage bör även användas innan behandling med kiropraktik eller annan manipulation då muskulaturen i det område som behandlas bör vara så smärtfri och avslappnad som möjligt (29).

En studie gjord i England 2004 visade att massage kan ha betydelse för stressnivåerna hos hästar. I studien användes tio riskolehästar som fick massage på olika delar av kroppen. Hos de flesta skedde en markant sänkning av hjärtfrekvensen och de uppvisade ett lugnare temperament. De hästar som blev masserade på halsen och vid manken uppvisade bäst resultat (19).

Det skall dock beaktas att massage inte är helt riskfritt. På humansidan har det rapporterats om fall av illamående, feber, och i enstaka fall även anemi, stora hematom och svårigheter att röra drabbade områden. Så kallade aggressiva massageformer som shiatsu och urut, samt massage utförda av icke professionella terapeuter verkade vara förknippat med fler risker. Dock ska det nämnas att risker förknippade med massagebehandlingar generellt är ovanligt (11).

Kiropraktik

Kiropraktiken som vi känner till den idag utarbetades av en man vid namn D.D. Palmer, som tidigare sysslat med andlig healing, i slutet av 1800-talet. En av grundprinciperna för kiropraktik var från början att ryggraden är starkt förknippad med hälsan i övrigt, och har mycket större betydelse för det allmänna hälsotillståndet än till exempel armbågen eller knäet. Detta berodde enligt Palmer på att det centrala nervsystemet löper längs ryggraden, och det är troligt att Palmer läste in betydligt mer andlighet i resultaten som patienterna visade upp. Idag vet vi mer om hur det neurologiska systemet fungerar och kiropraktorer arbetar, precis som läkare, med mer vetenskapligt vedertagna metoder (12). De flesta människor söker idag kiropraktorhjälp för muskeloskeletal problem främst i rygg och nacke, men även problem som karpaltunnelsyndrom och visceral smärta behandlas (24).

The World Federation of Chiropractic definierar kiropraktik som en metod för att ”diagnosticera, behandla och förebygga mekaniska störningar i rörelseapparaten, och effekterna av dessa störningar på nervsystemet och den allmänna hälsan, med betoning på manuella behandlingar inklusive ryggradsjusteringar och manipulation av leder och mjuka vävnader” (24).

När den normala rörligheten i en kota eller led minskar leder det till neuropati då de kringliggande nerverna och nervbanorna retas. I senor och ligament i området uppkommer ärrbildning och förtjockning av vävnaden, samt rubbningar i blodcirkulationen. Dessutom uppstår myopati i de kringliggande musklerna, och allt detta tillsammans leder till smärta och en muskelspasm, och först då brukar symtom visa sig. Den vanligaste anledningen till att rörligheten i kotorna i ryggraden hos häst minskar är trauma. Det kan ske när hästen leker i hagen, halkar eller rids. Många rid- och träningstekniker, olika typer av utrustning avsedd att få hästen att gå i en för den onaturlig ställning, bristande uppvärmning inför ett ridpass eller felaktig ridning kan dessutom vara extra stressande för det muskeloskeletal systemet. Om hästen står uppbunden stora delar av dygnet kan den stelna till varpå rörligheten i lederna kan försämrats. Många av de skador och problem som kan uppstå i samband med försämrad rörlighet i framförallt kotorna kan dock avhjälpas eller lindras med hjälp av kiropraktik (14).

I en studie gjord i USA mättes MNT (mekaniskt nociceptivt tröskelvärde)* på 7 olika punkter i ryggraden hos 38 hästar. Hästarna behandlades sedan med instrumentassisterad kiropraktik, massage eller fenylbutazon och efter 7 dagar mättes MNT igen på samma punkter. Det visade sig att de hästar som behandlats med kiropraktik hade ökat sitt MNT med 27%, medan de hästar som fått massage- eller fenylbutazonbehandling hade ökat sitt MNT med 12 respektive 8 % (28).

Generellt anses kiropraktik vara ofarligt men det är inte helt riskfritt. Komplikationer har rapporterats men de uppskattningar man försökt göra på hur vanligt det är, är baserade på fallstudier och dåligt underbyggda undersökningar. På det material som finns kan det dock utläsas att komplikationer nästan enbart inträffar på ryggradsjusteringar utförda med hög hastighet. Manipulation av mjuk vävnad och andra manipulativa metoder är generellt inte alls förknippade med samma risk (12).

*MNT är ”det lägsta tryck som krävs för att ge en avväjande reaktion i form av t ex en lokal muskelkontraktion, en aktiv ryggrorelse eller att hästen flyttar iväg från trycket.”(18)

Akupunktur/Akupressur

Akupunktur är en uråldrig kinesisk metod för smärtlindring som hör till begreppet TCM (Traditional Chinese Medicine). Den går ut på föreställningen om att det finns en livsenergi, ett Qi, som innehåller både negativa och positiva energier, och som i samverkan med blodet upprätthåller homeostas i kroppen. Dessa energier flödar längs meridianer i kroppen och det är vid dessa meridianers knutpunkter som akupunktören sticker in sina nålar. Uppfattningen inom traditionell kinesisk medicin är att sjukdoms- och smärttillstånd uppkommer då Qi hindras i sitt flöde. Genom att sticka nålar genom huden och ner i muskellagren vid de aktuella knutpunkterna så stimuleras Qi att åter flöda fritt (9).

Ett mer västerländskt sätt att se på saken är att då nålarna sticks in och stimulerar nervändar frisätts kemikalier i muskeln som i sin tur signalerar till hjärnan att minska smärtan och påskynda läkningen (9). Det har visat sig att 71% av akupunkterna som beskrivs i den kinesiska medicinen stämmer väl överens med välkända triggerpunkter* (15). När akupunktören genom att sätta sin nål stimulerar en viss aku-punkt kan det initiera neurologiska och vaskulära svarsreaktioner, och akupunktur verkar även kunna stimulera flera olika typer av receptorer. Hos hästar har det beskrivits att det även höjer kortisolnivåerna i blodet och stimulerar till frisättning av beta-endorfin (7). Beta-endorfin är en morfinliknande peptid som binder till opioidreceptorer, och är en del av den kroppsegna smärthämningsmekanismen, vilket bidrar till smärtlindring. Även den så kallade portmekanismen har betydelse för akupunkturens smärtlindrande egenskaper. Portmekanismen innebär att A δ – och C fibrer, via en rad olika signalsubstanser, blockeras av framför allt A β -fibrer, och därmed orsakas en segmentell smärthämning. Detta sker vid bland annat tryck så som akupunktur, massage eller elektrisk stimulering på det smärtdrabbade området (16).

*Illustration 1: Akupunktur på häst.
Med tillstånd av Sarah K. Andrew*

* Triggerpunkter är små områden i skelettmuskulaturen med en ansamling av kärl och nerver. Dess konsistens är tätare, och sensibiliteten större, än i den övriga muskelvävnaden. Om muskeln är inflammerad eller skadad är det ofta från dessa punkter som smärtan utgår (16).

Akupunktur är idag en populär behandlingsmetod för både människor och djur (23). Metoden är, tillsammans med kiropraktik, den mest använda KAM-metoden för att lindra smärta hos hästar och används framförallt för att försöka lindra kroniska muskeloskeletala smärtor som inte kunnat elimineras med konventionell läkemedelsterapi (7). Forskningen är relativt omfattande, dock mindre omfattande på veterinärmedicinområdet i jämförelse med humanmedicinområdet. På häst rör det sig framför allt om fallstudier, och enstaka försök har gjorts med studier av större populationer (23).

I några studier har akupunktur visat sig ha liten eller ingen effekt på djur och är därför en omtvistad metod inom veterinärmedicinen. En del av resultaten kan dock bero på att jämförelser görs mellan grupper med olika symtom, trots att behandlingen kan skilja sig åt för två individer med samma symtom. En annan anledning till forskningsresultaten kan vara svårigheten med att finna metoder att ge någon slags placebobehandling till en kontrollgrupp. Försök har dock gjorts på människor där ena gruppen fick akupunktur och kontrollgruppen bara fick känna ett litet stick i huden så att det kändes likadant som om nålen hade gått in. Det visade sig att i flera av studierna upplevde gruppen som fick autentisk behandling mycket mindre smärta och behövde också konsumera mindre opioider preoperativt (21).

Akupressur bygger på samma princip som akupunktur, med skillnaden att akupressur är noninvasivt, det vill säga att behandlaren inte använder nålar, utan sina fingrar för att trycka på eller massera punkterna. Detta leder till en aktivering av vissa inåttledande nervtrådar, och liknande effekter som vid akupunktur kan erhållas (16).

Laser

Laser är ljus vars vågor alla har samma våglängd (olika för olika lasertyper, ligger mellan 633-904 nm) och frekvens och är koherenta, det vill säga de svänger i takt. Ordet laser är egentligen en förkortning för Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation. Ljuset från en laser avges, antingen konstant eller pulserande, som en koncentrerad ljusstråle. Laser kan användas på flera olika sätt inom medicinen. När en laserstråle träffar vävnad kan olika effekter uppnås beroende på laserstrålens styrka. Veterinärer och läkare kan använda sig av så kallad kirurgisk laser som är en laserstråle med högre watt antal. När de träffar vävnad ökar värmen i vävnaden till den grad att koagulation uppstår och vävnaden nekrotiseras. Denna typ av laser används för att skära i vävnad eller för att bränna bort födelsemärken (31).

Den laser som används inom den komplementära och/eller alternativa medicinen kallas biostimulerande laser och har lågt wattantal. Behandlaren använder en prob på huden över det aktuella området och vilken laserstrålen strömmar igenom. Laserstrålen verkar genom att atomerna i cellen i det område som bestrålas exciterar och det leder till en biologisk aktivitet i vävnaden (31). Enligt förespråkarna för denna metod leder denna aktivitet till påverkan av det lokala immunförsvaret, lymf- och blodcirkulation samt cellmetabolismen. Det sker även en frisättning av bland annat endorfiner vilket påverkar smärta och läkning (30).

Det har gjorts mycket få studier på hur laserbehandling påverkar hästars muskulatur eller mjuka vävnader. I de som gjorts har resultaten varit tvivelaktiga, inga läkande effekter har kunnat påvisas. I en studie från 1984 fann man tendenser till att galopphästar med olika typer av leddskador behandlade med laser sprang en aning fortare, men resultatet är att betrakta som osäkert då ingen kontrollgrupp fanns (4).

2002 gjordes en studie på Mälarkliniken i Stockholm som skulle jämföra användandet av β M/HA (hyaluronsyra, i folkmun kallad tuppkam, i kombination med betametason, en ofta använd behandlingsmetod mot akut kotledsinflammation), och laserbehandling på akut kotledsinflammation. Hästar som var patienter på kliniken och som efter 14 eller fler dagars hälsa inte blivit bättre efter vila, fick genomgå en noggrann hältutredning inklusive ledanestesi, röntgen och ultraljud. Hästar med lösa benbitar och/eller kronisk ledinflammation selekterades ut och kvar var hästar med akut kotledsinflammation i en eller flera leder. 162 leder behandlades med laser och 171 med β M/HA. En uppföljning gjordes på samtliga leder som behandlats. Studien visade att 68% av hästarna som behandlats med β M/HA blev helt friska, medan siffran var 80% för hästarna som behandlats med laser. Detta bedömdes av en veterinär som inte visste vilken behandling hästarna hade fått (5).

I en doktorsavhandling publicerad 2006 gjordes ytterligare en studie av laserbehandling vid kotledsinflammation. I denna studie kunde förändringar i form av bland annat förhöjd temperatur i den ytliga vävnaden ses, dock så sågs ingen förändring av den djupare liggande vävnaden eller i själva leden, och inga förändringar i läkningsprocessen kunde heller ses (2).

Elektroterapi

Elektroterapi innefattar flera behandlingsmetoder som har det gemensamt att de stimulerar mjuk vävnad med hjälp av elektriska impulser (3). Det har funnits många olika begrepp och benämningar på de olika metoderna men idag använder man sig främst av två metoder, NMES och TENS (4).

När en muskel blivit skadad tar många för givet att muskeln är helt återställd när den uppnått normal aktivitet. Detta behöver dock inte vara fallet utan det kan tvärtom vara så att omkringliggande strukturer tvingas att överbelastas för att kunna upprätthålla normal aktivitet, och detta resulterar ofta i sekundära skador. En muskel som är atrofierad eller degenererad påverkar dessutom cirkulationen i kringliggande strukturer negativt. Med elektroterapi kan smärta lindras, muskelns metabolism upprätthålls, lymfdränaget förbättras, och en skadad eller försvagad muskel får hjälp att läka (3).

Elektroterapi har visat sig vara en effektiv metod för smärtlindring, då det visat sig ha effekt på smärta i muskulatur, leder, perifera nervsmärtor samt diffust utbredda smärtor (17). En elektrisk impuls skickas in i muskeln via noder som fästs på huden. Pps (pulse per second) varierar och starkare och svagare impulser skickas beroende på vilken effekt som önskas. De elektriska impulserna orsakar en kontraktion i muskeln vilken i sin tur påverkar cirkulationen i området positivt och reducerar spasmer i den aktuella muskeln (3). I och med att elektrisk stimulering aktiverar djupt liggande receptorer och nerver i muskler och senor så uppnås en smärtlindrande effekt. Den effektivaste smärtlindringen fås när noderna fästs direkt på det drabbade området (17). Även här spelar den så kallade portmekanismen in, se avsnittet om akupunktur (16).

Det har gjorts flera studier på människa om elektroterapiens effekter på neuromuskulära smärtor och/eller problem, och det har påvisats i ett flertal av dessa att elektrisk stimulering av muskeln har en effekt. Det har gjorts ett fåtal studier på hästar och de som gjorts visar inte på förkortade läkningstider efter skador. Dock saknas det underlag och studierna är i flera fall bristfälliga (4).

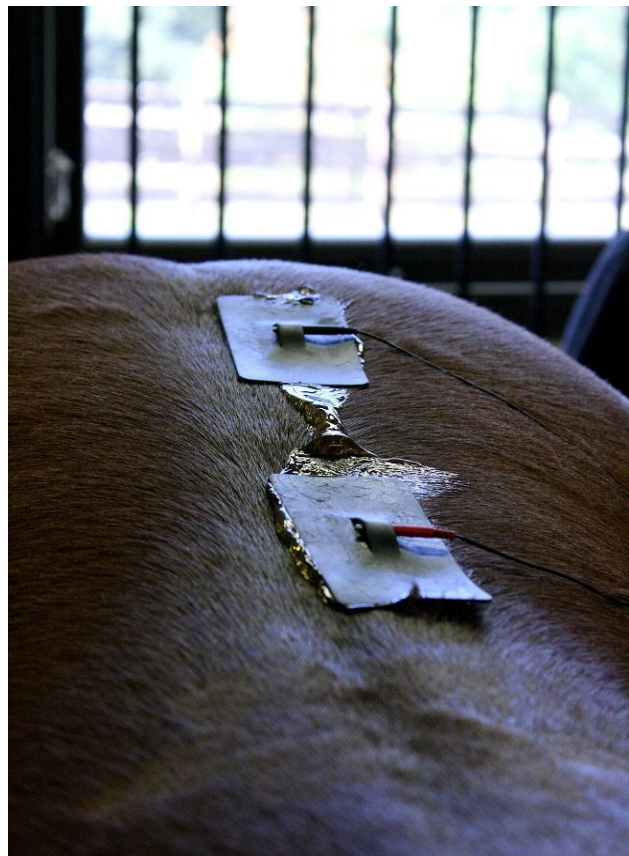

Illustration 2. TENS-behandling.
© Regiondjursjukhuset Helsingborg

Fysisk aktivitet och stretching

Fysisk aktivitet, både uppsutten och från marken, är effektivt både för att förebygga problem i den muskeloskeletala apparaten, och som en del i en god rehabilitering efter en skada. Det finns dock få evidensbaserade studier på hästar som påvisar de exakta terapeutiska effekterna av fysisk aktivitet (4) och den forskning som finns kring hästars träningsfysiologi är koncentrerad på trav- och galopphästar. Mycket forskning från humansidan är dock även applicerbar även på djur (13). På humansidan har man kunnat konstatera att specifik och professionellt handledd träning ger 20-30% bättre smärtlindrande effekt i rehabilitering av kronisk smärta i rygg och/eller nacke, jämfört med om träning ej utförs (26). Fysisk aktivitet ökar ämnesomsättningen i hela kroppen, ökar syreupptagningsförmågan och musklernas glykogeninlagring (13).

Hydroterapi är ett samlande begrepp som innefattar fysisk aktivitet i vatten, det vill säga simning och träning på water treadmill (gåband under vatten). Fysisk aktivitet är en viktig del i rehabiliteringen av hästar men i läkningsprocessens initiala skede kan för hög belastning av den skadade strukturen utgöra en risk. Simning och träning på water treadmill är en säker träningsform med många fördelar, då det tillhandahåller träning utan att den skadade strukturen överbelastas (22). Simning är även fördelaktigt för den kardiovaskulära aktiviteten. Det bör dock beaktas att simning tränar andra muskler än arbete på land, varför försiktighet bör vidtas så att inte muskulaturen som används vid simning övertränas på bekostnad av muskulaturen som används på land. Arbete på water treadmill kan vara mycket fördelaktigt vid korrekt användning. Vattendjup, hastighet mm ska anpassas efter hästens förutsättningar och även här bör man ha i åtanke att inte exakt samma muskler tränas som vid arbete på land (3). Få studier har gjorts på hydroterapiens effektivitet i jämförelse med andra fysioterapeutiska behandlingar och de som gjorts är fallstudier utan kontrollgrupper. Mer forskning, både på humansidan och veterinärsidan, behövs för att påvisa effekterna av hydroterapi (4).

Tömkörning är en välkänd metod för att bygga upp styrka i rammuskulatur och rygg. Det kan användas som rehabilitering efter skada eller, med fördel, som regelmässig träningsform. Olika övningar, som att gå över cavalettibommar, vikter på ett eller flera ben eller sidwärtsrörelser, kan vara en del av träningsprogrammet. Tömkörning är en fördelaktig träningsform för att den tillåter ryttaren att från marken se hur hästen arbetar, för att sedan kunna bedöma när hästen arbetar mest effektivt. Utan ryttare på ryggen ges dessutom ryggmuskulaturen helt andra förutsättningar för uppbyggnad och eventuell rehabilitering. Det är dock mycket viktigt att träningen utförs på ett för hästens förutsättningar anpassat sätt (3).

Stretching utförs i syfte att töja och sträcka ut den aktuella strukturen. Det görs antingen genom att behandlaren tar tag i vald kroppsdel och med hjälp av sin egen styrka eller tyngd sträcker ut muskler och senor. Det kan också utföras genom att en godisbit hålls någonstans där hästen måste sträcka ut halsen för att komma åt den. Hur väl stretchingen uppnår sitt syfte beror på behandlarens teknik och hästens samarbetsvilja, samt hur flexibel den aktuella strukturen är. Stretching har både en förebyggande och en terapeutisk effekt. Det ökar rörligheten i muskulaturen vilket förbättrar koordination och prestation i arbete, och ger även mer elasticitet i senor och ligament. Stretching kan även användas vid diagnosticering av problem i rörelseapparaten då behandlaren kan jämföra muskelsvar mellan höger och vänster sida, eller mellan olika hästar (8).

Lagstiftning

Enligt den nya lagen om behörigheter för djurhälsopersonal som trädde i kraft den 1a januari 2010 så får endast legitimerad djurhälsopersonal (veterinärer, djursjukskötare mm) utföra operativa ingrepp, ge injektioner samt behandla lokalt eller allmänt bedövade djur (SJVFS 2009:85). Då de allra flesta fysioterapeutiska behandlingar utförs noninvasivt på vakna djur så berörs normalt inte fysio-, equi-, och andra terapeuter av detta. Legitimerade sjukgymnaster kan få behörighet att arbeta som sjukgymnaster för djur om de gått en vidareutbildning inom veterinärmedicin.

Flera förslag har genom historien lagts för att begränsa alternativmedicinska behandlares verksamhetsutövande. Lagen har ändrats flera gånger det senaste århundradet och idag är flera yrkesgrupper som på 60-talet omfattades av den så kallade kvacksalverilagen legitimerade och innehåller skyddade yrkestitlar, som till exempel psykoterapeuter, kiropraktorer, logopeder och naprapater. Den nu gällande lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdsområdet begränsar icke-legitimerade yrkesutövarers rätt att behandla cancer, diabetes, barn under 8 år, med mera. Dock tas hänsyn till yrkesfriheten och enskilda människors rätt att själva välja behandlingsmetod (SOU 2004:123).

De lagar som idag reglerar fysioterapeuter och andra alternativmedicinska behandlare är alltså desamma som de som reglerar all hållning av djur, dvs djurskyddslagen, lagen om behörighet för djurhälsopersonal, samt övriga lagar och förordningar som kan beröra deras yrkesutövande. Det finns dock ingen särskild lag som reglerar just deras yrkesområde, och heller ingen legitimering eller annat erkännande av deras kompetens (SOU 2001:16).

Enligt utredningen Behörighet och ansvar inom djurens hälso- och sjukvård (SOU 2005:98) finns dock behovet av att även yrkesgrupper som arbetar med alternativmedicinska behandlingsmetoder regleras i lag och att även djursidan får en legitimerad yrkesgrupp som sysslar med sjukgymnastik, fysioterapi och rehabilitering av djur.

Enkätundersökning

Undersökningen

17 enkäter delades ut till eller lästes upp för lika många hästägare. 9 av dessa hästägare var besökare på Regiondjursjukhuset Helsingborgs fysioterapiavdelning, och 8 av hästägarna hade haft behandlare ute i sina stall. De flesta var ägare till 1-2 privathästar men även hästägare och/eller ansvariga för ett flertal hästar i professionell verksamhet var representerade.

Deltagarna är indelade i grupper enligt följande:

- Grupp 1:** Besökare på Helsingborgs djursjukhus fysioterapiavdelning, privatryttare (6 deltagare)
- Grupp 2:** Besökare på Helsingborgs djursjukhus fysioterapiavdelning, professionella hästägare/ansvariga (3 deltagare)
- Grupp 3:** Privatryttare som haft besök av behandlare i sina stall (8 deltagare)

Frågorna som ställdes var följande:

- **Fråga 1:** Vad fick dig att vända dig till en fysioterapeut?
- **Fråga 2:** Hur hittade du din terapeut?
- **Fråga 3:** Fick du en fastställd diagnos av veterinär innan du besökte en fysioterapeut?
- **Fråga 4:** Vad hade du för kriterier när du valde terapeut?
- **Fråga 5:**
 - a) Har din inställning kring fysioterapi som behandlingsmetod ändrats, positivt eller negativt, sedan du påbörjade behandlingen?
 - b) Om ja, varför?

Resultat

Fråga 1: Vad fick dig att vända dig till en fysioterapeut?

	Eget initiativ	På veterinärs inrådan	På hovslagares inrådan	På tränares inrådan	Annat
Grupp 1	5	1	0	0	0
Grupp 2	2	1	0	0	0
Grupp 3	5	1	2	0	0

Fråga 2: Hur hittade du din terapeut?

	På internet	Genom annons i tidningen	Genom rekommendation från hovslagare, veterinär etc	Genom rekommendation från andra hästägare	Annat
Grupp 1	0	0	2	4	0
Grupp 2	0	0	1	2	0
Grupp 3	0	0	2	6	0

Fråga 3: Fick du en fastställd diagnos av veterinär innan du besökte en fysioterapeut?

	Ja	Nej
Grupp 1	1	5
Grupp 2	1	2
Grupp 3	2	6

Kommentar: I de fyra fall där diagnos fanns var två av diagnoserna inflammation i kot- eller hovled, en var inflammatoriska förändringar i båda knälederna samt hovled vänster fram, och en hästägare hade ej uppgett diagnos.

Fråga 4: Vad hade du för kriterier när du valde terapeut?

	Ej svar	Veterinär rek. terapeuten	Att terapeuten uppnår bra resultat	Att terapeuten har adekvat utbildning	Att terapeuten är kunnig	Att terapeuten har erfarenhet	Att terapeuten har ett gott rykte
Grupp 1	3	1	0	0	1	1	1
Grupp 2	3	0	0	0	0	0	0
Grupp 3	2	1	1	3	4	0	2

Kommentar: Frågan riktades främst till personer som ej anlitat fysioterapeut på regiondjursjukhuset Helsingborg, då flera av patienterna på regiondjursjukhusets fysioterapiavdelning blir hänvisade till avdelningen av behandlande veterinär.

Fråga 5 a: Har din inställning till fysioterapi som behandlingsmetod ändrats, positivt eller negativt, sedan du påbörjade behandlingen?

	Nej, de var positiva innan	Nej, de var negativa innan	Ja, jag är mer positiv nu	Ja, jag är mer negativ nu
Grupp 1	1	0	5	0
Grupp 2	1	0	1	0
Grupp 3	3	0	4	1

Kommentar: En person svarade inget av alternativen utan angav istället att hon är mer selektiv med vem hon anlitar.

Fråga 5 b: Om ja, varför?

Samtliga tillfrågade som uppgett att de är mer positiva nu angav resultatet som skäl. Personen som uppgett att hon är mer negativ nu angav som skäl att hon kände obehag samt att hästens problem inte försvunnit.

Intervju med hästägare

Antalet hästägare som intervjuades i den första intervjun var tolv, och de hade tillsammans sexton hästar. I den uppföljande intervjun svarade tio av dessa tolv hästägare. De första frågorna handlade om hästarna och deras problem. Hästarna, alla ridhästar eller -ponnyer, var mellan fyra och tjugo år och utbildningsnivån var ej inriden – grand prix. De vanligaste diagnoserna var låsningar i ryggen och ländryggen, följt av låsningar i nacke och hals. Några enstaka fall rörde det sig om låsningar i SI-leden, kissing spines, överridande tornutskott med mera. Flera hästar hade drabbats av sekundära problem som hov- och kotledsinflammationer, magproblem med mera i samband med de initiala problemen. En av hästarna hade blivit knivskuren med söndertrasade muskler som följd.

Behandlingarna hästarna hade fått var massage, kiropraktik, akupressur, akupunktur, elektroterapi, laser och osteopati. Den vanligaste behandlingen var massage, som tretton av de sexton hästarna hade fått. Endast tre av dessa hade dock fått enbart massage, och resten hade fått massage i kombination med en eller flera andra behandlingar. Rehabiliteringen efteråt bestod i samtliga fall av olika former av lösgörande och stärkande arbete, bland annat tömkörning, ridning i kuperad terräng, ridning i låg form, markarbete och så vidare. En av hästägarna hade fått råd från behandlaren om hur hästen skulle skos.

Den uppföljande intervjun behandlade vad hästägarna hade för uppfattning av, och inställning till fysioterapi. Den innehöll dessutom frågor om varför hästägaren valt en alternativ behandlingsmetod, hur hästägaren hittat ”sin” terapeut och vad hon hade för kriterier vid valet. På frågan om vad som fick hästägaren att vända sig till en fysioterapeut eller annan alternativ behandlare svarade sex av tio att veterinär rekommenderat en sådan behandling. I tre av dessa fall var det även veterinären som rekommenderade behandlaren, och i två av fallen var det veterinären själv som utförde behandlingen. I övriga fall där inte veterinär hade rekommenderat behandling så var det på hästägarens eget initiativ som en sådan behandlare kontaktades. I tre av dessa fall hade hästägaren själv varit hos en kiropraktor eller osteopat och upplevde att det gav resultat.

På frågan om vilka kriterier hästägaren hade vid valet av behandlare svarade fyra personer att de inte hade några kriterier, eller så hade de inte svarat på frågan. I samtliga dessa fall var det veterinären som antingen själv utförde behandlingen eller rekommenderade en specifik person. De övriga personerna uppgav att adekvat utbildning, antal år i branschen, referenser, erfarenhet och rykte var viktiga kriterier i valet av behandlare.

På frågan om ifall hästägarens inställning till fysioterapi och alternativa behandlingar har ändrats svarade fem av tio att de är mer positiva nu än innan behandlingarna. Två personer uppgav att de var positiva innan och att det inte har ändrats. Tre personer uppgav att de är mer eller mindre skeptiska till dylika behandlingsformer och den stora, och som de upplever oseriösa, marknaden men att de är positiva till de resultat de sett på sina egna hästar.

Intervju med en fysioterapeut

Jessica Sjöholm arbetar som fysioterapeut på Regiondjursjukhuset Helsingborg, och har även en egen verksamhet då hon åker ut till gårdar och behandlar hästar i deras stall. Jessica är i grunden djursjukvårdare utbildad på SLU och har gått utbildningen till diplomerad hästmassör hos Axelsons, samt kortare utbildningar inom laserbehandling, kinesiotejping och elektroterapi. Hon har gått som lärling hos Lars Jeppson och även gått en tvåårig kiropraktikutbildning i Holland för veterinärer, fysioterapeuter och dylikt som heter Focus on the Equine Spine.

Jessica behandlar hästar med främst kiropraktik, akupressur, massage och TENS. Hon träffar både professionella- och amatörryttare, både hästägare med många högutbildade hästar i träning och hästägare med bara en ”hobbyhäst”. Jessica upplever att attityderna till fysioterapeutiska behandlingsmetoder generellt är mycket positiva bland hästägarna. De professionella ryttarna och tränarna är ofta mer kunniga och inser vikten av grundträning och rätt foder men kan däremot vara mindre öppna för nya metoder, medan amatörryttarna tvärtom ofta är mer öppna för nya metoder men inte lika medvetna om sin egen påverkan på hästen i form av träning, foder etc. Många hästägare förväntar sig mirakel och så kallade ”quick fixes” och kan bli negativt inställda när de inte får önskat resultat.

Då Jessica jobbar på djursjukhus så händer det att hon får patienter vars ägare inte har tänkt att söka fysioterapeutisk vård från början. En del av dessa kan ha en negativ inställning enligt Jessica men de flesta blir positiva när de märker resultaten. Hon menar att de hästägare som fortfarande är negativa när de går ut från hennes behandlingsrum ofta är det på grund av missförstånd i kommunikationen.

När Jessica utför en behandling på en häst är hon mycket noga med att ta del av hästens sjukdomshistoria och nuvarande situation. Frågor om träning, foder, skötsel och dylikt är mycket viktiga och ungefär 60% av tiden under besöket går åt till att lyssna på hästägarens berättelser och att ge hemgångsråd, berätta om behandlingen och hur hästägaren kan gå

*Illustration 3. Jessica Sjöholm stretchar en patient.
© Regiondjursjukhuset Helsingborg*

vidare. En holistisk syn är mycket viktigt för en fysioterapeut och hela hästens livssituation måste gås igenom grundligt för att rätt behandling ska kunna ges. Det största jobbet måste dock hästägaren själv göra när de är tillbaka i hemmiljön och att följa behandlarens råd är essentiellt för att resultaten som uppnåtts med behandlingen ska kunna stanna kvar. Jessica Sjöholm säger att hästägarna i allmänhet är bra på att följa hennes hemgångsråd.

Diskussion

Då de hästägare som intervjuats och som svarat på enkäten redan gjort ett aktivt val att anlita en fysioterapeut eller annan liknande behandlare så kan inte svaren på intervjufrågorna samt enkäten sägas vara representativa för alla hästägare. För att ta reda på vad hästägare generellt har för åsikter kring och attityder till fysioterapi som behandlingsform skulle underlaget för en sådan undersökning behöva vara mycket större samt att även hästägare som aldrig haft sin häst i dylika behandlingar skulle behöva vara representerade. Så är inte fallet i denna undersökning, vilket bör tas i beaktan.

Av enkätsvaren kunde följande slutsatser dras: Hästägarna som antingen besökt fysioterapeut på hästsjukhus eller som sökt fysioterapeut i andra sammanhang är generellt nöjda med resultaten av behandlingarna. När de har sökt terapeut på eget initiativ har adekvat utbildning, att terapeuten är kunnig och har bra erfarenhet samt gott rykte varit viktiga kriterier. I de fall där veterinären ordinerat behandling och i flera fall även rekommenderat behandlare tenderar man att lita på veterinären i första hand. Detta kan tolkas som att hästägare generellt är mycket måna om att den behandlare de anlitar verkligen är kompetent. Det kan även tolkas som att de har stort förtroende för sin veterinär. Flera av deltagarna i enkätundersökningen har inte haft någon av veterinär fastställd diagnos. En del av hästägarna har uppgett att de sökt fysioterapeut eller annan behandlare just för att få en diagnos där veterinären inte lyckats hitta någon. På Regiondjursjukhuset Helsingborg har fysioterapeut och veterinär ett nära samarbete både gällande diagnos och behandling, och det händer att hästar remitteras till fysioterapiavdelningen för att få en diagnos fastställd.

När man gör efterforskningar om fysioterapi och alternativa behandlingsmetoder, oavsett om det rör sig om sådana metoder i humanvården eller i djurvården, så slås man av vilken enorm bredd av mediciner, behandlingsmetoder och skolor som alla ryms inom det vi kallar alternativ och/eller komplementär medicin. Det är svårt att få en överblick över vad som finns och ännu svårare att sätta sig in i de olika områdena. Vad gäller människor i allmänhet, och djurägare i synnerhet, så verkar det utifrån det material som studerats i form av studier, undersökningar samt samtal och intervjuer med hästägare som att det finns ganska få som avfärdar metoderna helt och fullt. Man skulle snarare kunna dela upp det i de som mer eller mindre helhjärtat tagit till sig dessa skolor, och de som är skeptiska men som tycker att det är positivt om det visar sig fungera. Bristen på evidensbaserade studier kan vara bidragande till denna skepsis, den negativa inställning som finns bland vissa veterinärer och annat fackfolk likaså. Men jag tror att den största anledningen till att människor är skeptiska är att marknaden för dessa behandlingar, preparat och idéer är så stor och i det närmsta oöverskådlig. Att det inte finns några skyddade titlar, statliga certifieringsorgan eller liknande för många av terapierna bidrar nog också en hel del. Många behandlingar som kanske förtjänar ett bättre rykte, och som kanske ingår i den etablerade skolmedicinen i andra länder, klumpas oförtjänt ihop med hokusfokusmetoder och oseriösa terapeuter.

Flera av hästägarna jag har pratat med i mina intervjuer och på uttrycker att de är misstänksamma och skeptiska till det stora utbudet. Några berättar om ”skräckexempel” de har varit med om som de har tyckt varit allt från trams till rent obehagligt. Så länge det inte skadar hästen så är det ju väl, men hästägare verkar generellt vara väldigt måna om sina hästars välmående och frågan är hur seriöst det kan anses vara att efter ett par veckors kurs

i valfri terapi titulera sig terapeut och ta ut höga belopp för att ”bota” krämpor som kanske inte ens finns, bara för att hästägarna betalar?

På djursidan finns det inte något statligt kontrollorgan som certifierar terapeuter, det finns inga högskole- eller universitetsutbildningar som utbildar terapeuter för djur, det finns ingen skyddad titel eller liknande, heller inte någon egentlig lagstiftning som skyddar djuren mot oseriösa terapeuter. Den nya lagstiftningen om behörigheter för djurhälsopersonal tar ganska omfattande upp vad man får och inte får göra som veterinär, hovslagare eller djursjukskötare. Däremot tar den inte upp speciellt mycket om övriga behandlare förutom det som nämnts under avsnittet lagstiftning, det vill säga att icke legitimerad personal inte får utföra operativa ingrepp, behandlingar på sederat djur med mera. Vidare måste naturligtvis djurskyddslagen och dess förordningar följas men utöver det är det fritt fram att behandla, utbilda och certifiera precis som man vill. Detta är naturligtvis positivt för seriösa terapeuter och utbildningar, men ger också möjligheten för vem som helst att kalla sig vad som helst och påstå sig bota vad som helst.

Ett avsnitt i lagen behandlar redan legitimerad personal från humanvården. Lagen tillåter sjuksköterskor, sjukgymnaster med flera att arbeta på djursidan om de besitter den reella kompetens som behövs för att arbeta med djur. Detta innebär att sjukgymnaster kan bli en vanligare syn på djursjukhusen. Men det skulle naturligtvis vara ännu bättre om det fanns en egen gren för sjukgymnastik/fysioterapi och KAM på djur.

Som djurägare så får man alltså helt enkelt vara sin egen undersökande kontrollant. Att alltid kolla upp personen man anlitar borde vara en självklarhet för många hästägare, men desto färre kanske är medvetna om vad det är man ska titta efter. Jessica Sjöholm menar att vem som helst kan utfärda ett diplom om vad som helst, och resultat och faktiskt kunskap borde väga tyngre än fina diplom och dyr utrustning, vilket jag tror att många är benägna att hålla med om. Naturligtvis måste det vara upp till var och en att tro på de läror och teorier man vill, men det är ett problem att det inte finns åtminstone ett statligt eller fackmässigt kontrollorgan.

Detta är ett problem för branschen eftersom det riskerar att misskreditera seriösa terapeuter vars behandlingar gör stor nytta för våra hästar. Som en av hästägarna uttrycker det, *”Jag har sett hur muskellåsningar, snedheter m.m. behandlas och hur bra hästarna blir efter behandlingen. Har också sett hur hästarna njuter av vissa behandlingar som massage tex. De blir avslappnade, tuggar, sänker huvudet och gäspar. Det är härligt att se!”* För den som har sett en professionell fysioterapeut, equiterapeut eller massör i arbete finns det inget tvivel om att behandlingarna är välgörande för hästen. Hästar ljuger inte, de visar väldigt tydligt med sitt kroppsspråk om något inte står rätt till, precis som att de visar lika tydligt om något är behagligt och avslappnande. Att ägarna kommer hem från terapeuten med ”helt nya” hästar vars problem lindrats eller försvunnit helt torde också vara ett bevis för att många av dessa metoder gör precis det de är ämnade att göra, dvs läker våra hästar. Men det hänger som sagt på att terapeuten vet vad han eller hon gör, och det tar många år att utveckla den fingertoppskänsla som behövs för att bli en riktigt bra terapeut.

Hästägare ska heller inte förringa betydelsen av sitt eget arbete. Det är lätt att lockas av löften om snabba resultat, men i de allra flesta fall är det det efterföljande arbetet som avgör ifall hästen ska förbli bra eller om den löper risk att få tillbaka samma problem. En hästägare uttrycker det såhär: *”Jag ... tror att många av de ridproblem som vi ryttnare*

upplever härstammar från bristande ridning. Jag tror att man aldrig kan kompensera en bristande ridning med olika sorters behandlingar” och det är naturligtvis en helt riktig analys. Många ryttare tenderar nog att inte inse sin egen roll i sammanhanget utan fokuserar på att avhjälpa hästens ”problem” när det egentligen är i deras ridning eller övriga träning som problemet sitter. Alla som har varit hos en sjukgymnast för egna problem vet hur viktigt det är att varje dag göra de övningar man får av sin sjukgymnast, och alla vet att behandlingarna förmodligen inte kommer hjälpa mer än kortsiktigt om man inte själv gör sina övningar och följer sjukgymnastens anvisningar. Alla vet också att en sund kropp som tränas optimalt och inte felbelastas eller slits på ett onaturligt sätt, löper mindre risk att drabbas av störningar och problem i rörelseapparaten. Precis på samma sätt är det naturligtvis med hästen, och om man kan jämföra elithopp- eller dressyrhästen med en elitidrottare så kanske man kan jämföra ridskolehästen med en fabriksarbetare, som lyfter tungt och jobbar monotont. För att klara ett sådant arbete utan betydande skador och problem krävs en bred och uppbyggande träning samt förebyggande behandlingar och åtgärder, men även god rehabilitering när skadan redan skett.

Sammanfattningsvis kan man säga att det behövs mycket mer forskning som riktar in sig på djur på det här området. Många terapier är relativt väldokumenterade men om de ska få genomslagskraft inom veterinärmedicinen krävs fler evidensbaserade studier även på djur. Dessutom behövs en högskole- eller universitetsutbildning även inom fysioterapi för djur som ger kompetens inom dessa områden även på veterinärsidan. Kanske kunde en fortsättningsutbildning till djursjukskötarprogrammet på avancerad nivå med inriktning på fysioterapi och rehabilitering vara ett alternativ?

Sammanfattning

Arbetet handlar om fysioterapi och alternativa behandlingsmetoder (KAM) på häst, och vad hästägarna tycker om dessa metoder. Olika vanliga behandlingsformer har beskrivits och hästägares åsikter kring dessa har kartlagts i kvalitativa intervjuer och en enkätundersökning.

Summary

This essay is about physical therapy and alternative medicine treatments on horses, and what the horse owners think of these methods. A number of common treatment methods have been described and horse owners opinions about the methods have been surveyed by interviews and a questionnaire.

Källförteckning

1. Andersson, K., Lundqvist, J., Rubensson, J., (2006) Hästägaren som konsument -Beslutsprocessen för högengagerande produkter och tjänster, Lund, Lunds Universitet
2. Bergh, A. (2006) Defocused CO2 Laser Irradiation in the Rehabilitation of Horses. Diss. Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet. ISBN: 91-576-7103-6
3. Bromily, M., (1987) Equine injury, therapy and rehabilitation, 3:e upplagan, Oxford, Blackwell Publishing, ISBN: 978-1-4051-5061-3
4. Buchner, H.H.F., and U. Schildboeck, U., (2006) Physiotherapy applied to the horse: a review, Equine Veterinary Journal, Volym 38, Nr. 6, sida 574-580
5. Collinder, E., Lindholm, A., (2003) Behandling med CO2-laser mot akut kotledsinflammation hos häst, Svensk veterinärtidning, Volym 55, Nr. 13
6. Complementary and Alternative medicine, [online] Wikipedia, tillgänglig: http://en.wikipedia.org/wiki/Complementary_and_Alternative_Medicine [2010-02-21]
7. Driessen, B., Zarucco, L., (2007) Pain – from diagnosis to effective treatment, Clinical Techniques in Equine Practice, Volym 6, sida 126-134
8. Denoix, J-M., Pailloux, J-P., (1989) Physical therapy and massage for the horse,, sida 101-130, 2:a upplagan, Vermont, Trafalgar Square Publishing, ISBN: 1-57076-203-1
9. Edgell, J., (2005) The Holistic Horse: Alternative Therapies for Equine Health, Journal of Agricultural & Food Information, Volym 7, Nr 1, Sida 83 — 91
10. Eklöf, M., Tegern, G., (2001) Stockholmare och den komplementära medicinen, Stockholm, Hälso- och sjukvårdsnämnden Stockholms läns landsting, HSN-12
11. Ernst, E. (2003-05-30) The safety of massage therapy, Rheumatology [online], Volym 42, Nr. 9, sida 1101-1106. Tillgänglig: <http://rheumatology.oxfordjournals.org/cgi/content/full/42/9/1101> [2010-03-05]
12. Gay, R.E., Nelson, C.F., (2003) Chiropractic Therapy in the Rehabilitation of Neuromusculoskeletal Diseases, i: Wainapel S.F., Fast A., Alternative Medicine and Rehabilitation: A Guide for Practitioners, sida 59-76, New York, Demos Medical Publishing, ISBN: 1-888799-66-8
13. Goff, L., McGowan, C., Stubbs, N., (2007) Animal physiotherapy: assesement, treatment and rehabilitation of animals, sida 56-72, 1:a upplagan, Oxford, Blackwell Publishing, ISBN: 9781405131957

14. Harman J.C., (1996) Alternative Therapies: Dispelling the Myths Concerning Equine Chiropractic, *Equine Practice*, Volym 18, Nr. 9
15. Kaplan G., (2003) *Acupuncture - from Qi to Biomedical Science*, i: Wainapel S.F., Fast A., *Alternative Medicine and Rehabilitation: A Guide for Practitioners*, sida 245-262, New York, Demos Medical Publishing, ISBN: 1-888799-66-8
16. Lundeberg, T., Nisell, R., (1993) *Smärta och inflammation*, Lund, Studentlitteratur, ISBN: 91-44-00747-7
17. Lundeberg, T., (1987) *Smärta och smärtlindring med fysikaliska behandlingsmetoder*, *Svensk Veterinärtidning*, Volym 39, Nr. 10, Supplement 14, Sida 79-101
18. Löfqvist, N., (2007) *Tryckalgotometri hos friska hästar*, Uppsala, Sveriges Lantbruksuniversitet, ISSN: 1652-8697
19. McBride, S.D, Hemmings A., Robinson, K (2004) A preliminary study on the effect of massage to reduce stress in horses, *Journal of Equine Veterinary Science*, Volym 24, Nr. 2, sida 76-81
20. Moritz, U., Malmqvist, J., (2010), "Sjukgymnastik", *Nationalencyklopedin*, Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/sjukgymnastik> [2010-04-13]
21. Pascoe, P.J., (2002) Alternative methods for the control of pain, *Journal of the American Veterinary Medical Association*, Volym 221, Nr. 2, Sida 222-229
22. Porter, M., (2005), Equine rehabilitation therapy for joint disease, *Veterinari Clinics of North America Equine Practice*, Volym 21, Nr 3, sida 599-607
23. Ramey, D.W., (2005) Acupuncture and 'traditional Chinese medicine' in the horse. Part 2: A scientific overview, *Equine Veterinary Education*, Volym 17, Nr. 2, sida 106-112
24. Redwood, D., (2008) Chiropractic, i: Weintraub M.I., Mamtani R., Micozzi M.S., *Complementary and Integrative Medicine in Pain Management*, sida 175-200, New York, Springer Publishing Company, ISBN: 978-0-8261-2874-4
25. Rönnqvist, S., Holm, V., (2008) *Behovet av sjukgymnaster för hundar*, Lund, Lunds Universitet, ISSN: 1402-1773
26. SBU, *Metoder för behandling av långvarig smärta - en systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU); 2006. SBU-rapport nr 177/1. ISBN 91-85413-06-2.
27. Skandinaviska förbundet för komplementärmedicin, Hemsida, [online](2010) Tillgänglig: <http://www.sfkm.org/> [2010-03-05]
28. Sullivan, K.A., Hill, A.E., Haussler, K.K., (2008) The Effects of Chiropractic, Massage and Phenylbutazone on Spinal Mechanical Nociceptive Thresholds in

Horses Without Clinical Signs, Equine Veterinary Journal, Volym 40, Nr 1, sida 14-20

29. Sutton, A., (2004) Massage, i: Millis D.L., Levine D., Taylor R.A., Canine rehabilitation & physical therapy, sida 303-323, Philadelphia, London, Saunders. ISBN: 0-7216-9555-8
30. Svenska Laser-Medicinska Sällskapet, Laser som läker, [online] (2008-06-19) Tillgänglig: <http://www.slms.org/pdf/laser-som-laeker.pdf> [2010-03-05]
31. Söderbaum, C., (1987) Laser inom veterinärmedicinen – en litteraturstudie, Svensk Veterinärtidning, Volym 39, Nr. 10, Supplement 14, Sida 102-104
32. The Chartered Society of Physiotherapy, Hemsida, [online](2010) Tillgänglig: <http://www.csp.org.uk/director/public/whatphysiotherapy.cfm> [2010-03-05]

Bilder: Regiondjursjukhuset Helsingborg
Jessica Sjöholm, www.equifys.com
Sarah K. Andrew www.rockandracehorses.com